

מסורת הש"ס

א. פסחים פד,א. סנהדרין סג,ב. מכות ד,ב. שבעות ג,ב. תמורה ד,ב. ילק"ש תורה קצט.

ב. בי"מ צא,א. סנהדרין סג,א. מכות ד,ב. טו,א. כ,ב. שבעות ג,ב. חולין צא,א. תמורה ג,א. ד,ב. פסי"ר פכ"ב. ילק"ש תורה רצג. תצו. תרטו.

ג. חולין צא,א. תוספתא מכות פי"ז ז. שם חולין פי"ז ה.

ד. משנה חולין צו,א. חולין צא,א. תוספתא מכות פי"ד ז. שם חולין פי"ז ה. ילק"ש תורה קלג.

ה. עי"ז ה,ב. תוספתא חולין פי"ה ט (בשינוי, עיי"ש).

ילק"ש תורה תרכג.

גרסות

היכי דמי בכתי"מ ועוד: **במאי עסקינו**.

ובחדא התראה ברוב כתי"י: **ובהתראה אחת**.

מאן תנא קמא **אילימא רבנן** **דפליגי עליה** **דסומכוס**, **ומה** בכתי"מ: **ותנא קמא דר' יהודה מני אילימא רבנן, השתא ומה לעולם בזה אחר זה** **לעולם** **בכתי"מ** ועוד: **לא לעולם בזה אחר זה** **ורבנן היא**.

דתניא **אכלו** בכתי"מ ועוד: **ר' יהודה** **לטעמיה** **דתניא** **אכלו**.

המוכר בהמה לחבירו בכתי"מ: **המוכר פרה לחבירו**.

בתה מכרתי לשחוט בכתי"מ ועוד משפט זה חסר.

וערב עצרת יש בכתי"י ובדפוס"י של המשנה: **וערב העצרת**.

אין צריך להודיעו בכתי"מ ועוד: **אינו צריך להודיע**.

שצריך להודיעו **בידוע ששניהם** בכתי"מ: **שהוא צריך להודיע בידוע ששניהם** ובכתי"י ובמקורות רבים: **שהוא צריך להודיע, שהדבר ידוע ששניהם**.

ומודה רבי יהודה **במוכר** יש בכתי"י ובמקורות: **ר' יהודה** **אומר המוכר** **וראה** בתוס'.

לשוך

לא מן השם הוא זה הביטוי "לא מן השם הוא זה", הוא מתוך מובן מסויים של המלה "שם". שכן, שמו של דבר נתפס כמוחותו, כעיקרו של אותו הדבר, ומשום כך כאשר אומרים על דבר מסויים "לא מן השם הוא זה", הכוונה היא – אין זה עניינו של הדבר, אין זה פרשו וטעמו האמיתי.

בא הכתוב ליתן עשה ("והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו") אחר לא תעשה ("ולא תותירו ממנו עד בוקר"), לומר שאין לוקין עליו, אלו דברי ר' יהודה. ומכאן שאם לא כן היה לוקה משום "לא תותירו", למרות שהיא התראת ספק, שהרי צריך להתרות בו סמוך לעבירה, ובכל פעם הוא. ר' יעקב אומר: לא מן השם הוא זה, לא זה הוא הטעם, אלא משום דהוה ליה (שהריהו) לאו שאין בו מעשה, שדי שישב ולא יעשה דבר כדי שיעבור על "לא תותירו", וכל לאו שאין בו מעשה – אין לוקין עליו. ומציעים תא שמע [בוא ושחט] פתרון לשאלה על דעת סומכוס, ממה ששינוו בכרייתא בענין איסור גיד הנשה: אכל שני גידין משתי ירכות משתי בהמות שונות – סופג שמונים. ר' יהודה אומר: אינו סופג אלא ארבעים. ויש לשאול: היכי דמי (כ"צ בדיק מדובר)? **אילימא** [אם תאמר] שאינו אוכלם יחד, אלא בזה אחר זה, ובשתי התראות שונות – מאי טעמא [מה הטעם] של ר' יהודה שאמר: סופג ארבעים ותו לא [ולא יותר]? והרי עבר שתי עבירות נפרדות ובשתי התראות נפרדות! אלא פשיטא [פשוט] שמדובר שאכלם בבת אחת ובחדא התראה [ובהתראה אחת]. ומעתה יש לשאל: מאן תנא קמא [מיהו התנא הראשון] שלדעתו סופג שמונים? **אילימא רבנן** **דפליגי עליה** [אם תאמו חכמים שחלקו על] **סומכוס** **במשנתנו** – דבר זה אינך יכול לומר, שהרי ומה התם [שם], כששחט פרה ובת בתה ואחר כך שחט את בתה, שיש גופין [בעלי חיים] מוחלקין שגורמים לעבירה הכפולה – **פטרי רבנן** [פוסרים חכמים] מללקות פעמיים, הכא [כאן], בשני גידים, שאינם גופים חלוקים – לא כני שכן שלוקה אחת כשאכלם בבת אחת? אלא לאו [האם לא] שיטת **סומכוס** היא? ומכאן שלדעתו, כל העובר עבירה כפולה בגוף אחד, כגון שאכל שני זיתי חלב בהעלם אחד – חייב שתיים; ודוחים: **לעולם** **מדובר** שאכל את שני הגידים **בזה אחר זה**, ובשתי התראות נפרדות, ולכן

סופג שמונים גם לדעת חכמים החולקים במשנתנו על סומכוס. ודקאמרת [ומה שאמרת]: **מאי טעמא** [מה הטעם] של ר' יהודה שמחייב רק אחת? על כך יש להשיב: מדובר כגון **דלית ביה** [שארין בן] באחד מהם **כזית**, ור' יהודה הולך בענין זה לשיטתו. **דתניא** [ששנויה ברייתא]: **אכלו את גיד הנשה ואין בו כזית – חייב מלקות, ר' יהודה אומר: אינו חייב עד שיהא בו כזית**.

א משנה בארבעה פרקים **בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו: "אמה מכרתי לשחוט"**, ואלו הן: **עָרַב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חֵג, וְעָרַב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעָרַב עֲצֵרְתָּ, וְעָרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה; וּכְדָבְרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי – אֶף עָרַב יוֹם הַפְּפוּרִים בַּגָּלִיל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימְתִי בְּזִמְן שְׁאִין לוֹ רֵיוֹחַ, אֲכַל יֵשׁ לוֹ רֵיוֹחַ – אֵין צָרִיף לְהוֹדִיעוֹ. וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה, בְּמוֹכֵר אֶת הָאֵם לַחֲתָן וְאֶת הַבַּת לַפֶּלֶה – שְׁצָרִיף לְהוֹדִיעוֹ, בְּיָדוּעַ שְׁשֻׁנֵיהֶם שׁוֹחֲטִין בְּיוֹם אֶחָד.**

במשנתנו על סומכוס. ודקאמרת [ומה שאמרת]: **מאי טעמא** [מה הטעם] של ר' יהודה שמחייב רק אחת? על כך יש להשיב: מדובר כגון **דלית ביה** [שארין בן] באחד מהם **כזית**, ור' יהודה הולך בענין זה לשיטתו. **דתניא** [ששנויה ברייתא]: **אכלו את גיד הנשה ואין בו כזית – חייב מלקות, ר' יהודה אומר: אינו חייב עד שיהא בו כזית**.

א משנה בארבעה פרקים **בשנה**, שרגילים ישראל לעשות סעודות גדולות, וקונים בהמת לשחיטה בו ביום, **המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו: אמה מכרתי היום לשחוט**, כדי שלא ישחוט את הבת בו ביום, או: **בתה מכרתי היום לשחוט**, כדי שלא ישחוט את האם. **ואלו הן: עָרַב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חֵג הַסּוֹכוֹת, שְׁמִינֵי עֲצֵרַת. וְעָרַב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעָרַב עֲצֵרַת, וְעָרַב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעָרַב יוֹם הַפְּפוּרִים בַּגָּלִיל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימְתִי בְּזִמְן שְׁאִין לוֹ רֵיוֹחַ, אֲכַל יֵשׁ לוֹ רֵיוֹחַ – אֵין צָרִיף לְהוֹדִיעוֹ. וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה, בְּמוֹכֵר אֶת הָאֵם לַחֲתָן וְאֶת הַבַּת לַפֶּלֶה – שְׁצָרִיף לְהוֹדִיעוֹ, בְּיָדוּעַ שְׁשֻׁנֵיהֶם שׁוֹחֲטִין בְּיוֹם אֶחָד.**

במשנתנו על סומכוס. ודקאמרת [ומה שאמרת]: **מאי טעמא** [מה הטעם] של ר' יהודה שמחייב רק אחת? על כך יש להשיב: מדובר כגון **דלית ביה** [שארין בן] באחד מהם **כזית**, ור' יהודה הולך בענין זה לשיטתו. **דתניא** [ששנויה ברייתא]: **אכלו את גיד הנשה ואין בו כזית – חייב מלקות, ר' יהודה אומר: אינו חייב עד שיהא בו כזית**.

בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו והוא "לא הניתק לעשה", שבמה שצויה הכתוב על מי שהותיר מן הפסח לשרוף, לימד שזו היא תקנתו ובפרתו, ולא המלקות (ראה רש"י שבעות ג,ב ועוד). וטעם אחר נתן רש"י (פסחים פד,א) שאין לוקים אלא על לא הדומה לאיסור "לא תחסום שור בדישו" סמוך לו שד"ן המלקות בתורה (דברים כה, ג–ד), ולא זה אין עשה בצידו. **משתי ירכות משתי בהמות סופג שמונים** ממה שהוכיח "משתי בהמות" משמע כי לדעת תנא זה חייב רק על גיד של ירך ימין, שאם לא כן – יכול היה לומר "מירך של ימין ומירך של שמאל" (רש"י). **כגון דלית ביה כזית** יש שפירשו: כגון שאין בכל אחד מהם כזית, אלא רק בשניהם יחד. אבל רש"י התקשה בדבר: והרי אכלם בשתי התראות נפרדות, וכיצד לדעת ר' יהודה, יצטרפו האכילות לחיובו על הכזית? ואם אבל את שניהם בכדי שיעור זמן של אכילת פרס (חצי ככר), שהוא השיעור המחייב מלקות – אין זה נקרא "בזה אחר זה", שיתחייב שתיים לדעת חכמים! ולכן פירש שמדובר שיש כזית רק באחד מן הגידים, ועל אותו כזית הוא חייב. אבל ראשונים אחרים דחו את דברי רש"י מכמה צדדים, גם מצד הסברה, שכיון שההתראות באות לחייב – לא ייתכן שברבי התראות ייפטר. וביחס לקושי שעמד לפני רש"י, כתבו כי יש לומר שדבר זה עצמו למדנו מכאן – שאין התראות מפרידות בין האכילות, ואם אבל מהכל יחד כזית בכדי אכילת פרס – לוקה משום ההתראה הראשונה. ואולם מן הצד השני, לענין חיוב על כל התראה בפני עצמה – ההתראות עצמן מחלקות, ולכן למרות שאכל את שני הגידים בכדי אכילת פרס – לוקה פעמיים לדעת חכמים (ראה רמב"ן, תהורא"ש, מאירי, תורת חיים).

אכלו ואין בו כזית חייב ולמרות שבדרך כלל אדם מתחייב רק על אכילת כזית (ויותר) איסור, לדעת תנא זה הגיד נחשב "כזיה" לעצמו, ועל אכילת כזיה שלימה מתחייבים, גם אם אין בה כזית (ראה משנה מכות י,א).

צריך להודיעו כלומר, צריך להודיעו קודם המכירה. ואם לא הודיעו – מיקח טעות הוא, שהרי דאי על מנת לשחוט היום הוא לוקח. אבל בשאר הימים, שאין מרבים בהם בשחיטה – אין המוכר צריך להודיעו, ואין בזה משום מיקח טעות (רמב"ן, וראה בגמרא).

ערב יום טוב האחרון של חג וכו' טעם הדבר שהיו מרבים או בשחיטה – מפני שהוא רגל בפני עצמו (ראה סוכה מו,א ועוד), ומשום היה חביב על ישראל (רש"י) שהוא הרגל האחרון, ובו הראה המקום את חיבתו לישראל (ראה סוכה נה,ב). ובתב בתוס' בשם רבינו תם שלא הוכיז ערב יום טוב ראשון של חג, מפני שהכל טרודים בסוכה ולולב, ואין להם זמן להרבות בשחיטה. וכן מתוך שהיו מחשבים ביותר את יום טוב האחרון, לא היו מרבין כל כך בסעודות בשאר הימים, ואף ביום ראשון (מאירי). וערב יום טוב הראשון של פסח היו מרבים בשחיטה – כדי שהידו הפסחים נאכלין על השובע, ואף מחוץ לירושלים – בגלל החשיבות המיוחדת שלו. וערב עצרת – מפני שלא היה אלא יום אחד, וחביב בעיניהם, וכל שכן שכבוד מתן תורה מסייעתו. וכן בערב ראש השנה – לסימן טוב ולכבוד החג (שם).

וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יום הכיפורים בגליל שהיו מרבים בו באכילה ושתיה, לפי מה ששנו בברייתא: כל האוכל ויהיה בתשיעי – כאלו התענה תשיעי ועשירי (יומא פא,ב), ואף שבכל מקום מרבים בסעודה בערב יום הכיפורים, ולא רק בגליל – בשאר מקומות לא היו אוכלים בשר

חולין

בא הכתוב ליתן עשה – טעמא דנא הכתוב, הא לאו הכי – לקי, אף על גב דהתראת ספק היא, לכל אימת דאתרו ביה, מני אמר: אכתי ליליא הוא. לא מן השם הוא זה – לא מטעם זה הוא פטור. שיהי בו מעשה – יש לו ולא אכל, ומאליו נעשה נותר. משתי ירכות – של שמי בהמות. ומדנקט שמי בהמות, שמע מינה צימיות קאמר, ומנא קמא דהכא כרבי יהודה סצירא ליה, דאין נוהג אלף בלחם. ומנא פשטינן פדקין "גיד הנשה" (חולין לא,א) דפשטיט ליה לרבי יהודה דצימין. דלית ביה כזית – נקמא או צנתראל, אלף צמד מינייהו. ומנא קמא מחייב, דקסבר צריה הוא, וצריה [אין] צריכה שיעור. כדמתן צמקסת מכות (יג,א) אמר להס רבי שמעון: אי אחס מודים לי צאוכל נמלה כל שהוא [שהוא] חייב? אמרו לו: מפני שהיא כצרייתה. ואית דמפרכשי: לית ציה כזית צמד מינייהו אלף צמרויהו. ואין נראה צעניי שיהו שמי התראות מצטרפות, דאי אכיל ליה לצתרא בתוך כדי אכילת פרס – היינו צנת לחם, ואי לחם כדי אכילת פרס – מו לו מצטרפי. עד שיהא בו כזית – דקסבר: לאו צריה משיב, אלף כחמיסה מן הבהמה.

משנה בארבעה פרקים בשנה – דרך ישראל לעשות סעודות, וקסם הלוקח בהמה אינו לוקח אלף לשוטה מיד. לפיכך, המוכר בהמה למצירו, ומכר חמלה אמה או צמה צו ציוס – כריך שיאמר לשני: דע לך שהיום מכרתי אמה לשחוט, או צמה מכרתי לשחוט, שמא כנר נשחטה. ביום טוב האחרון של חג – היו מרבין בשמחה, שפני שרגל לעלמו הוא ומציע עליהן.

שארין לו ריוח – הפסק צימים שמכר האם היום. אבל יש לו ריוח – שמכר את הראשונה אסתמול והשניה היום. אין צריך להודיעו – שאני אומר: אסתמול שמת הראשון. ומודה רבי יהודה כו' – אף על פי שלקח זה היום וזה למחר.

תוספות

וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל – תימה, דבריש כתובות (ה,א) פריך: יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה, גזירה שמא ישחוט בן עוף! ואמאי לא פריך משאר ימים טובים, דהוי לכולי עלמא? ואומר רבינו תם: דבשאר ערב יום טוב שוחטין בהמות כדאמר הכא, אבל ערב יום הכפורים לא הוו אוכלין אלא בשר עוף ודגים, כדאמר בבראשית רבה גבי ההוא דזבן נטא. והא דלא חשבי הכא ערב יום טוב ראשון של חג, אומר רבינו תם: משום דכולי עלמא טרידי בסוכה ולולב, ואין להן פנאי להרבות בשחיטה כל כך.

ומודה רבי יהודה – תימה: למאן מודה? ד"אימתני" דרבי יהודה לפרש הוא, כדאמרין בסנהדרין בפרק "זוה בורר" (כא,א)! להיות בשני בשבת ידחה, גזירה שמא ישחוט בן עוף! ואמאי לא פריך משאר ימים טובים, דהוי לכולי עלמא? ואומר רבינו תם: דבשאר ערב יום טוב שוחטין בהמות כדאמר הכא, אבל ערב יום הכפורים לא הוו אוכלין אלא בשר עוף ודגים, כדאמר בבראשית רבה גבי ההוא דזבן נטא. והא דלא חשבי הכא ערב יום טוב ראשון של חג, אומר רבינו תם: משום דכולי עלמא טרידי בסוכה ולולב, ואין להן פנאי להרבות בשחיטה כל כך.

וכדברי רבי יוסי הגלילי

הכפורים בגליל – תימה: למאן מודה? ד"אימתני" דרבי יהודה לפרש הוא, כדאמרין בסנהדרין בפרק "זוה בורר" (כא,א)!

לחיות בשני בשבת ידחה, גזירה שמא ישחוט בן עוף! ואמאי לא פריך משאר ימים טובים, דהוי לכולי עלמא? ואומר רבינו תם: דבשאר ערב יום טוב שוחטין בהמות כדאמר הכא, אבל ערב יום הכפורים לא הוו אוכלין אלא בשר עוף ודגים, כדאמר בבראשית רבה גבי ההוא דזבן נטא. והא דלא חשבי הכא ערב יום טוב ראשון של חג, אומר רבינו תם: משום דכולי עלמא טרידי בסוכה ולולב, ואין להן פנאי להרבות בשחיטה כל כך.

ומודה רבי יהודה – תימה: למאן מודה? ד"אימתני" דרבי יהודה לפרש הוא, כדאמרין בסנהדרין בפרק "זוה בורר" (כא,א)!

וערב עצרת, וערב ראש השנה. וכדברי ר' יוסי הגלילי – אף ערב יום הכפורים בגליל. אמר ר' יהודה: אימתי המוכר פרה צריך להודיע – בזמן שאין לו ריוח של זמן, שמכר את האם או הבת באותו יום, אבל אם יש לו ריוח, שמכר את האם או הבת אתמול – אין צריך להודיעו, שכל הקונה – מן הסתם לשחוט בו ביום הוא קונה. ומודה ר' יהודה במוכר את האם לחתן, ואת הבת לכלה – שצריך להודיעו, למרות שלא מכרם באותו יום, שכן בידוע ששניהם שוחטין ביום אחד לכבוד שמחת הנישואין המשותפת.

בקר, אלא עופות ודגים, שהם קלים יותר (תוס'). ולדברי המאירי, ברייתא זו, שמשבחת את מי שאובל בתשיעי נשנתה על ידי ר' יוסי הגלילי, וכשיטתו נהגו דווקא בגליל להרבות יותר בסעודה.

אימתני בזמן שאין לו ריוח וכו' רש"י פירש: בזמן שמכר את האם בו ביום, ואז צריך לומר: אמה מכרתי היום. אבל יש לו ריוח – כגון שלקחו יום או יומיים קודם ליום טוב – אינו צריך להודיע, שמא אתמול נשחטה (שכל הקונה פרה, מן הסתם לשוחטה בו ביום קנאה. מאירי). ולדברי רמב"ן (על פי התוספתא), דברי ר' יהודה נאמרו דווקא על ערב יום הכיפורים, שאם מכר בו ביום צריך להודיע, מפני שהקונה בערב יום הכיפורים יכול לשחוט רק בו ביום, ולא למחרת. אבל בשאר ערבי ימים טובים, גם אם מכר בו ביום – אינו צריך להודיע, שהרי יכול לשחוט גם ביום טוב. אבל הרמב"ם פירש שגם "אין לו ריוח" וגם "יש לו ריוח" נאמרו בערב יום טוב עצמו, "אין לו ריוח" – כגון שלקח סמוך לערב, והיה טרוד ומחזר ליקח בהמה, שמעשיו מוכיחים שלשוחטה היום הוא רוצה. ו"יש לו ריוח" – שקנה מבעוד יום, שמא לא לשוחטה קנאה. ומלשון המשנה שמעם כדבריו, שהיה כלל הוא (עירובין פא,ב) ש"אימתני" של ר' יהודה במשנתנו לא לפרש את דברי חכמים, והם עוסקים במי שמוכר בערב יום טוב (רשב"א. אמנם בה"ג ועוד אינם גורסים את דברי ר' יהודה בלשון "אימתני", ראה גרסות). והרשב"א הציע לפרש כי מה שנאמר "ערב" אינו דווקא ערב יום טוב ממש, אלא הימים שלפני, והיא משמעותה של הלשון "בארבעה פרקים" שבראש המשנה.

אורח ההלכה

בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה המתיר מבשר הקדשים לאחר זמן אכילתם אינו לוקה, שהסמיך הכתוב מצות עשה לאיסור הלא תעשה לומר שאין לוקים עליו. כדברי ר' יהודה בכרייתא (עין סס"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פי"ח ה"ט).

אכל שני גידין משתי ירכות אכל כזית מגיד הנשה של רגל ימין וכזית מגיד של שמאל, או שאכל שני גידים שלמים, אף על פי שאין בהם כזית – לוקה שמונים. ויש מי שכתב שדווקא אם התרו בו פעמיים הדין כן, אבל אם התרו בו פעם אחת – אינו לוקה אלא ארבעים. כשיטת חכמים החולקים על ר' יהודה כאן ובמשנה להלן צו,א, וכשיטת חכמים החולקים על סומכוס במשנתנו (מי"ג). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פי"ד ה"ז).

בארבעה פרקים בשנה וכו' בארבעה ימים בשנה, המוכר בהמה צריך להודיע לקונה שמכר את אמה או בתה לשחיטה, כדי שיימנע הקונה מלשחטה עד למחרת. ואלו הן: ערב יום טוב אחרון של סוכות, ערב יום טוב ראשון של פסח, ערב שבעות וערב ראש השנה. כתנא קמא במשנה ושלא כר' יוסי הגלילי. ואם לא הודיעו שמכר – שוחט ואינו חושש (בין קנה מישראל בין קנה מגוי). בכרייתא בגמרא. ואם נרע לו אחר כך שנשחטה אמה או בתה היום – הרי זה מיקח טעות. ודין זה הוא דווקא כשמוכר שניהם ביום אחד, אבל אם מכר אתם או הבת ביום שלפניו – אין צריך להודיעו. כדברי ר' יהודה. (רמב"ם שם פ"י"ב הי"ד–ט"ו. ועיין ראב"ד. שו"ע יו"ד טו, ו).

מוכר את האם לחתן ואת הבת לכלה המוכר בהמה לחתן ואת בתה לכלה. אפילו בשני ימים – צריך להודיעם, שוודאי שוחטים ביום אחד (ביום הנישואין). ובזמננו ששוחטים יום או יומיים קודם – אין צורך להודיעו במכר בשני ימים (ש"ך). (רמב"ם שם ה"ט ט"ו. שו"ע יו"ד טו, ו).

מסורת הש"ס

א. תו"כ ויקרא כב, כח (בשינוי שם).

גרסות

רבי אומר יום אחד יום המיוחד יש בכת"י וכעין זה במקורות: רבי אומר יום אחד כיום המיוחד כשבת וכיום טוב שיום הולך אחר הלילה ומה יום המיוחד טעון כרוז אף זה טעון כרוז.

יום המיוחד טעון כרוז יש בכת"י: כיום המיוחד וטעון כרוז ובתו"כ: יום מיוחד וטעון כרוז.

מכאן אמרו – להודיעו ברוב כתח"י ובמקורות קטע זה חסר.

עיונים

יום אחד יום המיוחד טעון כרוז ולדרך זו, כך פירוש הכתוב "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" – אותו ואת בנו לא תשחטו ביום מיוחד, שבימים מיוחדים עליכם לדאוג לכך שלא יישחטו אותו ואת בנו, ודבר זה נעשה על ידי הכרוז. או שהואיל והכתוב השתמש בביטוי "יום אחד" שעניינו יום מיוחד, אין זה אלא לענין שצריך להכריז (רש"י).

א רבי אומר: מה שנאמר "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב, כח), "יום אחד" רומז ליום מיוחד, וכתוב זה בא להדגיש: יום המיוחד טעון כרוז כדי שלא ישחטו בו אותו ואת בנו. מכאן אמרו חכמים במשנה: בארבעה פרקים זמנים מיוחדים בשנה, המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו: אמה מכרתי לשחוט, או: בתה מכרתי לשחוט.

א רבי אומר: "יום אֶחָד" – יום הַמְיֻחָד טֶעוּן

כְּרוֹז; מִכָּאן אָמְרוּ: בְּאַרְבַּעַּה פְּרָקִים בְּשָׁנָה הַמוֹכֵר בְּהֵמָה לְחַבְרֹו צָרִיךְ

לְהוֹדִיעֹו.

הדרן עלך אותו ואת בנו

ולפני הגאונים עמדה גרסה שהובאה גם בשם רבינו חננאל (חידושי הרשב"א, וראה בדק"ס) ולפיה רבי לומד "יום אחד" לא ממעשה בראשית, אלא משבת ויום טוב, שהם ימים מיוחדים, שהיום הולך בהם אחר הלילה. ומשם הוא גם למד, שכשם ששבת ויום טוב טעונים הכרוז, כפי ששינונו לעיל בסוף הפרק הראשון (כ"ב) – אף אותו ואת בנו טעון הכרוז.

משנה מצות כסוי הדם לאחר שחיטה נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית (כשבית המקדש קיים) ושלא בפני הבית, ונוהג דווקא בחולין אבל לא במוקדשין. ונוהג בחיה ובעוף, אבל לא בבהמה. ונוהג בין במוזמן לו בביתו, ובין בשאינו מוזמן, אלא ניצוד בשדה. ונוהג כבעל החיים הקרוי כוי, מפני שהוא ספק בהמה ספק חיה. ואין שוחטין אותו את הכוי ביום טוב, מפני שכיסוי הדם כרוך באיסור מלאכה, ולא הותר הדבר אלא כשהיא מצוה ודאית, ולא בספק. וגם בדיעבד, אם שחטו את הכוי ביום טוב – אין מכסין את דמו עד למוצאי יום טוב.

ב גמרא ושואלים: מוקדשין, קרבנות העוף, מאי טעמא [מה טעם] לא חייב לכסות את דמו? אילימא [אם תאמר] משום דבריו של ר' זירא, שאמר ר' זירא: השוחט חיה או עוף צריך שיתן תחילה עפר למטה וישחט עליו, ואחר כך יתן עפר למעלה, שנאמר: "ושפך את דמו וכסהו בעפר" (ויקרא יז, יג), "וכסהו עפר" לא נאמר, אלא: "וכסהו בעפר", שיהא מכוסה מכל צדדיו בעפר – מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה; והכא [וכאן]. בקרבן העוף, הרי לא אפשר הדבר, שכן

סוי הדם נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין. ונוהג בחיה ובעוף, ובמוזמן ובשאינו מוזמן. *ונוהג בכוי מפני שהוא ספק. ואין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו – אין מכסין את דמו.

ב גמרא מוקדשין מאי טעמא לא? אילימא משום דבריו של ר' זירא, דאמר רבי זירא: השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה, שנאמר: "ושפך את דמו וכסהו בעפר", "עפר" לא נאמר, אלא: "בעפר" – מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה. והכא לא אפשר, היכי ליעביד? ליתבי וליבטליה – קמוסיף אבנין, ויכתוב: "הפל בכתב מיד ה' עלי השכיל",

תוספות

כסוי הדם. ונוהג בחיה ובעוף – למעוטי בהמה קא אתי, דלא תימא שיהא בכלל חיה. **במוזמן** ובשאינו מוזמן – פירש בקונטרס: דמשום שלוח הקן איצטריך למיתני, דתנן לקמן דאינו נוהג אלא בשאינו מוזמן. וקשה לפירושו: דאם כן, בכל הני פירקין הוה ליה למיתני, ב"אותו ואת בנו" (חולין עח,א) וב"גיד הנשה" (חולין פט,ב) ו"בכל הבשר" (חולין קג,ב)! ונראה לפרש: דאיצטריך למיתנייה הכא משום דכתיב (ויקרא יז): (כ) "ויכתוב יצוד", דלא תימא: דוקא באינו מוזמן.

במוקדשין מאי טעמא לא – בקדשי מזבח נמי קא בעי, כדמוכח הסוגיא. ואף על גב דהנוחר והמעקר פטור מלכסות (חולין פח,א) – היינו משום דאסור באכילה. אבל הכא משתרי באכילה במליקתו, וגבי כסוי הדם לא כתיבא שחיטה, אלא שפיכה.

צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה – עפר שלמעלה מצוה שיתן הוא, דהא כסוהו ונתגלה – פטור מלכסות, וכסוהו הרוח ונתגלה – חייב לכסות (חולין פז,א). אבל עפר שלמטה אין צריך שיתן הוא, אם יש עפר – הרי כאילו נתן הוא העפר. והא דאמרינן לעיל בפרק שני (לא,א) דמזמני לכולה בכתא – היינו במקום שהיה הקרקע קשה היה חופר, משום דבעינן שיהיה עפר תיחוח. ומיהו, לעיל פירש בקונטרס: שהיה מזמינו בפה לכך.

קא מוסיף אבנין – והא דאמרינן בפרק "קדשי קדשים" (זבחים סא,ב) שכשעלו בני גולה הוסיפו על המזבח ארבע אמות מן הדרום – התם קרא אשכח ודריש: מה בית ששים – אף מזבח ששים. ורבינו תם מפרש: קא מוסיף אבנין – ולא הוה מרובע, והתם יליף דריבוע מזבח מעכב. ואין נראה, דאכתי כשבא לכסות – ידביק עפר גם סביב המזבח עד שיהא מרובע! ועוד, דקרא ד"רובע יהיה" הוה ליה לאתויי, ולא קרא ד"הכל בכתב" וגו'!

עיונים

בארץ ובחוצה לארץ וכו' חלוקת אלו נשנו בכל הפרקים האחרונים של מסכת זו, גם במקום שאין בכך שום חידוש, כגון בעניינינו, שמצות כסוי הדם אינה מצוה התלויה בארץ. ורש"י כתב כי הוא הדין לענין מוזמן ושאינו מוזמן, שנשנה כאן משום מה שנאמר בשילוח הקן שהוא נוהג רק בשאינו מוזמן. אבל בתוס' העירו שחלוקה זו אינה מופיעה בפרקים האחרים, אלא רק כאן. והסבירו כי הוצרך לומר שנוהג גם במוזמן, משום שלשון התורה בענין זה היא: "ואיש אשר יצוד ציד חיה או עוף" (ויקרא יז, יג), ומשמע – בשאינו מוזמן.

ונוהג בכוי מפני שהוא ספק כמבואר לעיל (פ,א) נחלקו תנאים ואמוראים מהו כוי, האם הוא ספק חיה ספק בהמה, או האם הוא בריה בפני עצמה שנתנו לה חכמים גם חומרי בהמה וגם חומרי חיה. ומשנתנו היא כדעת האומרים שהוא ספק.

ואין שוחטין אותו ביום טוב טעם הדבר, מפני שספק אם הוא חיה ודמו טעון כסוי, או אם הוא בהמה ואין דמו טעון כסוי, ומספק אין מחללים יום טוב (רש"י). וגם בחיה ודאית נאסר לעשות מלאכות שמן התורה כדי לכסות דמה, כגון לחפור באדמה, או לכתוש רגבי אדמה, שאין עשה של כסוי הדם דוחה עשה ולא תעשה של יום טוב. ומה שהתירו הוא איסור דרבנן – להשתמש בעפר תחוח, כשלא היה מוכן לשם כך מבעוד יום, למרות שהוא מוקצה. אבל בכוי לא התירו אפילו באופן זה. ואפילו היה לו עפר מוכן לצרכיו – אינו יכול לכסות בו את דם הכוי כיון שהוא מוכן רק לדבר שהוא ודאי, אבל לא לספק (ראה ביצה ז,ב–ז,א). ועוד אמרו במסכת ביצה (ח,ב) כי אפילו הזמין עפר מבעוד יום לשם כסוי – אסרו לשחוט ולכסות בו את דמו של כוי, שמה יבואו להתיר את חלבו באכילה כחלב חיה, בעוד שהוא אסור, שמה בהמה הוא. אבל ביום חול לא יבואו לטעות בכך, שיאמרו שחכמים חייבו בכיסוי הדם רק מספק (וראה תוס' רע"א למשנה).

מוקדשין מאי טעמא לא והגמרא מניחה כי מדובר במשנה בקדשי מזבח, כלומר, בקרבן מן העוף (אבל לא ניתן לומר כן על חיה, שאינה קרבה על המזבח). וכתבו בתוס' כי קרבן מן העוף אינו נשחט אלא נמלק מן העורף, ולכאורה היה מקום להחיל על כך מה ששנינו להלן (פה,א) שהנוחר, שממית שלא בדרך שחיטה – פטור מכיסוי. אלא ששם פטור מפני שאינו מתירו בכך לאכילה, אבל מליקת חטאת העוף מתירה אותה באכילה לכהנים, ובענין כסוי הדם לא נאמרה שחיטה, אלא "ושפך את דמו" (ועוד

מסורת הש"ס
 א. ביכורים פ"ב מ"ח. ביצה ח,א. חולין עט,ב. (ובשם ר' יוסי) חולין פד,ב. ירושלמי ביצה פ"א ח"ג. תוספתא ביצה פ"א ה. שם חולין פ"ו א.
 ב. ביצה ז,ב. חולין לא,א. ילק"ש תורה תקפה.
 ג. ראה עירובין קד,א. סוכה נ"ב. זבחים לג,א.

גרסות

וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל משפט זה חסר בכת"י.

קא הוי חציצה – זין דס למוצה, ונמאלא שלא נמנה דמו נקיר המונח. ופרקינן: נהי דלמטה, קודם מליקה, אי אפשר לתת עפר משום חליצה כדאמר, אצל למעלה, לאחר שמלק – יכסנו, דלאו חליצה, מאי איכא למימר? פטור מלכסות – שהרי דס צהמה למעלה, ומה יכסה? חייב לכסות – ואף על גז דליכא עפר למטה, זינו לרס הנהמה. והכא נמי, אף על גז שאין למטה – יתן למעלה! כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו – צמסכת מנחות (קג,ג) אמרינן: אין מביאין בכלי אחד מנחה של ששים ואחד עשוריים. ומפרשין טעמא, מפני שאמרה תורה: הנה מנחה שיכולה ליצול, וששים נצולין בכלי אחד, אצל ששים ואחד – קים להו לרנן דאין יכולין ליצול. והוינן צה: וזי אין נצולין מאי הוי? והתנן: לא צולל – כשר! ומירן רבי זירא: ראוי לצילה מיהא צעינן, ומי שהוא ראוי לצילה – אין צילה מעכבת, ואפילו לא צולל כשר, אצל כשאינו ראוי לצילה – צילה מעכבת זו. והכא נמי, ראוי היה ליתן עפר למטה, זין דס הנהמה לרס הניה, קודם ששחט הניה. הילכך, אף על פי שלא נתן – אין הכסוי צול. אצל מוקדשין, שאין ראוי ליתן עפר למטה – מנזות עפר למטה מעכבת זו. וליגרריה – מעל המונח לאחר הזאה, ויכסנו! דם הניתז – למרחוק, חוץ לגומא ששוחט צה, ורס שעל הסכין – חייב לכסות. ועל כרחן דס הסכין לא יכסנו אלא אם כן גוררו חלה מעל הסכין ומכסי ליה! בקדשי מזבח – כגון חטאת העוף. הכי נמי – דחייב לכסות, הואיל ושחיטה ראוייה הן, שנאכלות לכהנים. ומתחילין צעופות שהקדישן לצדק הציט ושחטט, דאסורים צהנאה, ומשום דשחיטה שאינה ראוייה – פטור להו מכיסוי.

תוספות

שחט חיה ואחר כך בהמה פטור מלכסות – תימה: דליגרריה ולכסייה! וכן בהמה ואחר כך חיה – דליגרריה ולכסייה, כדס הניתז ושעל הסכין! **דאמר** רבי זירא כל הראוי לבילה כו' – מלתא דרבי זירא בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קג,ב) גבי הא דתנן: "הרי עלי ששים ואחד עשוריים" כו' כדפירש בקונטרס. ותימה: מאי פריך, והא תנן: אם לא בלל כשר? דנמי דכשר, מכל מקום מצוה לבלול, לכך יביא בשני כלים דוקא. דהא כי אמר: "הרי עלי להביא בכלי אחד" תנן התם לעיל דלא יביא בשני כלים, אבל סתם – יביא כמו שירצה! ויש לומר: דהא סיפא דששים ואחד קאי אהך דקתני רישא: ששים ואחד" כו' כלומר, מנחה של ששים ואחד. דהשתא, כיון דקאמר "מנחת" – לקרבן גדול קא מיכוין, והוי כאילו אמר: "יבכלי אחד". לכך פריך: כיון דאם לא בלל כשר, צריך להביא בכלי אחד!

אם תאמר: לא ליבטליה [שלא יבטלנו את העפר] – קא הוי (הריהו) חציצה בין דם העוף למזבח. וכיון שלא ניתן לתת עפר למטה אמרה המשנה שכיסוי הדם אינו נוהג בקדשים – טעם זה אינו מספיק, שכן נהי [גם אם אמנן] לתת עפר למטה קודם המליקה לא אפשר, מכל מקום לתת עפר למעלה אחרי המליקה – אפשר, ואם כן ליעביד [שיעשה] כסוי על כל פנים מלמעלה! מי לא תניא [האם לא שנויה ברייתא], ר' יונתן בן יוסף אומר: שחט חיה ואחר כך שחט בהמה באותו מקום, ונתכסה דם החיה בדם הבהמה – פטור מלכסות, בהמה הוא מכוסה. אבל אם שחט בהמה ואחר כך שחט חיה – חייב לכסות את דם החיה מלמעלה, למרות שאינו מכוסה מלמטה בעפר, אלא בדם החיה! ומשיבים: טעם הדבר שכאן אין לומר כן, הוא כדברי ר' זירא, שאמר ר' זירא על מצות הבליה של הסולת והשמן שבמנחות: כל הראוי מצד עצמו לבילה (לבליה) – אין מצות בילה מעכבת בו בדיעבד, וגם אם לא בלל – כשר, וכל שאינו ראוי לבלל לבילה – בילה מעכבת בו. ולענייננו, כששחט בהמה ואחר כך חיה, הואיל וניתן היה לכסות את דם הבהמה בעפר ולשחוט עליו את החיה, הרי גם אם לא עשה כן – אין זה מעכב. אבל בקדשים, הואיל ואינו יכול בשום אופן ליתן עפר למטה, מפני שהוא כמוסיף על הבנין – הרי זה מעכב את הכיסוי. ושואלים: ועדיין, מדוע אינו יכול לקיים כיסוי הדם בקדשים? וליגרריה וליכסיה [ושיגרר, יגרד את הדם מן המזבח, ויכסה אותו]! מי לא תנן [האם לא שנינו]: דם חיה ועוף הניתז רחוק ממקום השחיטה, וכן הדם שנותר על הסכין – חייב לכסות. אלמא דגריר ומכסי ליה [מכאן שיכול לגרר את הדם ולכסות אותו] במקום אחר. ואם כן הכא נמי [כאן גם כן], בדם קדשים, נגרור ונכסי ליה [שיגרר את הדם מן המזבח ויכסה אותו] במקום אחר! ומשיבים: אי [אם] היה מדובר בקדשי מזבח – הכי נמי [כך גם כן] יכול היה לעשות. אבל הכא [כאן], ששינוי במשנתנו שכיסוי הדם אינו נוהג במקדשים, במאי עסקינן [במה אנו עוסקים]? בקדשי בדיק הבית, בעופות שהוקדשו למקדש כדי למוכרם ולהשתמש בדמיהם לבדיק הבית, שאסור לשחוט אותם, ואם נשחטו הריהם אסורים בהנאה. ולדעת משנתנו, שחיטה שאינה ראוייה לאכילה פטורה מכיסוי.

מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד, ואם אמר: "הרי עלי ששים ואחד" כו' כלומר, מנחה של ששים ואחד. דהשתא, כיון דקאמר "מנחת" – לקרבן גדול קא מיכוין, והוי כאילו אמר: "יבכלי אחד". לכך פריך: כיון דאם לא בלל כשר, צריך להביא בכלי אחד!

אין בילה מעכבת בו – תימה: והלא שנה הכתוב בלילה בכמה מקומות. ובשנים עשר נשיאים תנא ביה שנים עשר זימנין, ואמר ב"הקומץ רבה" (מנחות יט,א): בכל מקום שהחזיר הכתוב בתורה מנייה דבילה לא מעכבא. או שמא כולהו צריכי. ואף על גב דבילה לא מעכבא, מכל מקום טברא הוא, דכל הפחות דראוי בעינן, כיון שהזכיר הכתוב בילה. וכן לענין כסוי דהכא, וכן בקריאת חליצה בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד,א), ובקריאת ביכורים בפרק "הספינה" (בבא בתרא פא,ב). ובפרק "נערה" בנדרים (עג,א) דחרש לא מצי מיפר, אפילו לא הוי "ושמע אישה" דוקא, מכל מקום ראוי לשמוע בעינן. דסברא הוא, בכל כי הני שיש שום דרשה בהן דלא הוי דוקא ולא מעכבא, מכל מקום ראוי בעינן. וכן בפרק קמא דקדושין (כה,א) גבי בית הסתרים, דבעי ראוי לביאת מים משום דהזכיר ביאת מים דכתיב: "כל בשרו". אף על פי שמיעט בית הסתרים, כדדרשינן: מה בשרו מאבראי, מכל מקום, כיון דאיכא "כלי" דמרבה אפילו טמון, לכל הפחות יש לומר לענין הכי מרבה, דבעינן ראוי לביאת מים. והא דאמרין דטמאין משלחין קרבנותיהן אף על גב דאינו סומך, ולא אמרינן דניבעי ראוי לסמיכה – שמא יש שום יתור דלא בעינן אפילו ראוי. אי נמי, הא חזי בימי טהרה. ומה שיש מקומות שחשו על הסמיכה ויש מקומות שלא חשו – מפורש ב"כל הגט" (גיטין כח,ב ד"ה והא). מיהו ב"נגמר הדין" (סנהדרין מה,ב) גבי נקטעה יד העדים פטור, ואיכא דמחייב התם [דלא] בעי קרא כדכתיב, צריך ליתן טעם למה (בעי).

עיונים

קא הוי חציצה ונאמר בעולת העוף: "ונמצה דמו על קיר המזבח" (ויקרא א, טו) – שלא יהיה דבר חוצץ בין הדם למזבח (ריטב"א). **למעלה אפשר** ויעשה זאת באופן שאינו מתכוון לבטלו למזבח, ואין בכך משום הוספה על הבנין. וגם אין כאן חציצה בין הדם למזבח, שהרי הוא נותנו על הדם. **כל הראוי לבילה** דין זה נאמר במסכת מנחות (קג,ב) שמי שמתנדב להביא יותר משישים עשרון של מנחה בבת אחת, צריך לחלק לשני כלים, משום שבמות גדולה כזו אי אפשר לבלול בבת אחת. ושאלו בגמרא: והרי גם אם לא בלל כלל כשר! ועל כך אמר ר' זירא, שאף שהבליה עצמה בפועל אינה מעכבת, מכל מקום צריכה המנחה להיות ראוייה לבלילה. ועיקרון זה בא לידי ביטוי בתלמוד בכמה וכמה דינים, שכל פרט של מצוה שציוותה התורה ולא הדגישה שהוא מעכב (על ידי חזרה על הציווי, או על ידי ביטויים כגון "חוקה" ו"תורה", ראה מנחות יט,א), צריך על כל פנים שיהא מעיקרו ראוי לדבר, וכגון מקרא ביכורים, שאף שקריאה אינה מעכבת, אם האדם אינו ראוי לקריאה הריהו מעכבת (וכן בירושלמי ביכורים פ"א ה"ה). ובטעם הדבר כתבו, שהואיל ונוכר הדבר בתורה, צריך על כל פנים שיהיה ראוי לו, שאם אינו ראוי לו – הרי זה כעושה מצוה בדבר שלא ציוותה עליו התורה (רשב"ם ב"ב פא,ב). ויש שכתב כי המביא דבר שאינו ראוי נראה כמתנה לעוקר דבר מן התורה (שו"ת הלכות קטנות ח"ב סימן רפ).

אורה ההלכה
שחט חיה ואחר כך שחט בהמה שחט חיה או עוף, ושחט אחריהם בהמה באותו מקום – פטור מלכסות. אבל אם שחט בהמה ושחט אחריה חיה או עוף – חייב לכסות. כדברי ר' יונתן בר יוסף בברייתא. (שו"ע יו"ד כח, יד).
כל הראוי לבילה וכו' אף שאין הבליה (במנחה) מעכבת – אמרו חכמים שכל הראוי לבילה אין הבילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה – הבילה מעכבת בו. כר' זירא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פי"ז ה"ח).
דם הניתז ושעל הסכין דם הניתז למרחוק, וכן דם שעל הסכין, אם אין שם דם אלא הוא – חייב לכסות. כדברי ר' יהודה במשנה לקמן פז,ב. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פי"ד ה"ח. ועיין ראב"ד. שו"ע יו"ד כח, טו).

מסורת הש"ס
ד. יבמות קד,ב. נדרים עג,א. קדושין כה,א. ב"ב פא,ב. מכות יח,ב. מנחות יח,ב. קג,ב. נדה סו,ב. ילק"ש תורה תשג. שם תתקלח. ה. משנה חולין פז,ב. תוספתא חולין פ"ו ח. תוי"כ ויקרא יז, יג.

גרסות
למעלה אפשר ליעביד כסוי בכתי"מ: **למעלה מיהת ליעבי לכסויי.**
וליגרריה... דגריר יש בכתי"י: **וליגרדיה...** דגריר. **דגריר ומכסי ליה הכי נמי נגרור ונכסי ליה בכתי"מ:** דגריר ליה ומכסי ליה הכי נמי דגריר ליה ומכסי ליה.